

"Yapı Denetimi=Rant Dağıtımı"

*M. Sıtkı ÇİĞDEM
Oda YK Üyesi*

595 sayılı "Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükümünde Kararname"nin Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilerek, kararın Resmi Gazete'de yayımlanıncaya kadar yürürlüğünün durdurulması üzerine, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca bu alanda boşluk meydana geldiği iddia edilerek hızla, 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun hazırlanarak çıkartılmıştır.

Oysa, 595 sayılı KHK'nin iptali ile, yapı denetimi alanında herhangi bir boşluk meydana gelmemiştir. 3194 sayılı İmar Kanunu'nda, yapı denetimine ilişkin yeterince düzenleme yer almakta ve uygulanmaktadır. Şu anda da 4708 sayılı yasa ile pilot il ilan edilen 19 vilayetin dışında, 3194 sayılı İmar Kanunu uygulanmaktadır. Ayrıca, 595 sayılı KHK'nin iptaliyle mevzuatta bir boşluk oluşacak olsaydı, Anayasa Mahkemesi bu durumu göz önüne alarak, yeni bir yasal düzenleme yapılabilmesi amacıyla, yasama organına bir süre tanırdı. Oysa Anayasa Mahkemesi böyle bir süreye, mevzuatta boşluk olmayacağından dolayı gerek görmemiştir. Anayasa Mahkemesi'nin 595 sayılı KHK'yi iptal eden gerekçeli kararı beklenmeksizin, onunla paralel hükümler taşıyan 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun'un, hem de apar topar çıkartılmış olması, hukuk devleti anlayışı ile de bağdaşmamaktadır.

Yasayla getirilen yapı denetim kuruluşlarının denetlenmesine ilişkin, yeterli düzenleme yapılmamıştır. Yasa'nın 4.maddesine göre Bakanlıkça görevlendirilen ve Bakanlık çalışanlarından oluşan "Yapı Denetim Komisyonu", yapı denetim kuruluşlarının hem izinlerini vermekte, hem faaliyetlerini denetlemekte, hem de sicillerini tutmaktadır. Yasanın uygulanmasından doğan uyuşmazlıkların incelenmesi görevi de bu komisyona verilmiştir. Bakanlıkta başka görevleri de bulunan ve doğrudan siyasi otoriteye bağlı görevlilerin, ek olarak böyle yüklü ve bir o kadar da önemli bir görevi nasıl yapacakları ayrı bir sorun olarak durmaktadır.

Yapı denetim sürecine ilişkin ilgili bütün idareler ile, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının yetkileri ellerinden alınarak, Bakanlık tekelinde toplanmıştır. Anayasa'nın 135.maddesi gereğince TMMOB ve bağlı Odaların yetkisinde olan; üyelerinin aldıkları eğitime, niteliklerine, uzmanlık alanları ve mesleki deneyimlerine uygun olarak belgelendirilmesi ile mesleki denetim uygulaması yapması kaldırılmaktadır. Ayrıca, Bakanlığa tanınan bütün yetkilere ilişkin düzenlemeler, yine Bakanlık tarafından hazırlanacak yönetmeliklere bırakılmıştır.

Yasa'nın uygulanmasına yönelik olmak üzere 11.maddede, 19 il pilot il ilan edilmiş ve ayrıca pilot illerin genişletilmesi ve daraltılmasına, Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu'nun yetkili olduğu belirtilmiştir. 595 sayılı KHK'de 27 olarak ilan edilen pilot illerin sayısının 4708 sayılı yasada hangi gerekçe ile 19 il'e düşürüldüğünün de bir açıklaması bulunmamaktadır. Aslında ülkemizde 1.Derece Deprem riski olan 32 il (il merkezi itibariyle) bulunmaktadır. (Ek: Tablo 1) Bunlardan sadece 13 il, çıkartılan 4708 sayılı yasada anılan 19 pilot ilin içerisinde yer almaktadır. İl merkezi itibariyle 1. Derece Deprem riski olan 32 ilden geriye kalan 19 il, pilot il olarak ilan edilmeyerek, yasanın çıkartılmasına gerekçe olarak gösterilen "muhtemel afetlerde can ve mal güvenliğini sağlamak" amacı, için gerekli görülmemiştir. Yine yasanın gerekçesine göre yürürlükteki yasal düzenlemenin, yani 3194 sayılı İmar Yasası'nın "etkin bir yapı denetimi" sağlayamadığı iddia edilmektedir. Böylece yasa kendi gerekçesi ile çelişmekte ve bu deprem riski en yüksek 19 ilde iddia edilen etkin yapı denetimini belirsiz bir tarihe ertelemektedir. Bu 19 ilin neden pilot iller arasında yer almadığı konusunda Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın hazırladığı tasarıda ve gerekçesinde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca, 595 sayılı KHK'de yer aldığı halde, 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun'da yer almayan 8 ilin içerisinde bulunan 2 il, il merkezi itibariyle 1. Derece Deprem bölgesinde yer almaktadır.

Yasa kapsamı içinde yer alan ve yer almayan iller incelendiğinde (il merkezi itibariyle 1.Derece Deprem bölgesi olan iller), gerçek açıkça ortaya çıkmaktadır. Deprem riski yüksek yoksul iller kapsam dışında bırakılmaktadır. Çünkü bu iller, yapı denetim şirketlerine cazibe alanı oluşturmamakta, rant yaratmamaktadır. Bu iller Amasya, Bartın, Burdur, Bingöl, Erzincan, Hakkari, Isparta, Kırıkkale, Kastamonu, Kırşehir, Karabük, K.Maraş, Manisa, Muğla, Muş, Osmaniye, Siirt, Şırnak ve Tokat'tır.

DİE'nin 1994 yılı Hane Halkı Gelir Dağılımı Anketi Sonuçlarına göre, 1. Derece Deprem bölgesinde yer alıp da, 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun'da ilan edilen pilot iller içerisinde yer almayan illerin, GSMH 'dan aldıkları paylar, örneğin adı depremi çağrıştıran Erzincan'da %0,2 (binde iki), Muş'ta %0,1 (binde bir), Kırşehir ve Siirt'te %0,2 (binde iki), Tokat'ta %0,7 (binde yedi)'dir.

Buna karşın deprem açısından daha risksiz birçok il, pilot iller kapsamına alınmıştır. Tahmin edilebileceği gibi bu iller, GSMH'dan yüksek oranlarda pay alan illerdir. Örneğin Ankara 4. Derece Deprem Bölgesindedir; GSMH'dan aldığı pay %7.9 (Binde yetmişdokuz)'dur. Antalya 2. Derece Deprem Bölgesindedir ve GSMH'dan aldığı pay %2.6 (Bindeyirmialtı)'dır.

Buradan da anlaşılacağı gibi bu yasayla zengin ilyoksul il standartı getirilmekte (ya da ayrımcılığı yaratılmakta)'dır. Bu da, zaten 4708 sayılı Yasanın özünde vardır. Kar amacı olmayan kamusal denetim ticari şirketlere devredilmekte yani ticarileştirilmektedir. Şirketlerin ise yoksul illerden elde edecekleri gelirler ve kârlar doğal olarak yüksek olmayacaktır. Bu bakanlık yapı denetim kuruluşlarının ticari kaygılarını ön planda tutarak, bu illeri uygulama kapsamı dışında bırakmıştır. Böylelikle görülmektedir ki, 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun aslında yapı denetimi alanında herhangi bir iyileştirme getirmemektedir. Aksine bilimsel ve teknik olarak pekçok sakıncalı durumun ortaya çıkmasına neden olabilecektir. Bu nedenle yasanın kamu yararına olduğundan söz edilemez.

Yapı Denetimi Hakkında Kanunun uygulamasına yönelik olmak üzere hazırlanarak, 12 Ağustos 2001 tarih ve 24491 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğü giren "Yapı Denetimi Uygulama Usul ve Esasları Yönetmeliği" ise, gerek hazırlanış biçimiyle gerekse içerik olarak büyük bir özensizlik göstermektedir.

Yönetmeliğin daha iyi anlaşılabilmesi için detaya girmeksizin kısaca başlıklar halinde verirsek;

1. Yönetmeliğin 4. Maddesi "Yapı Denetim Kuruluşlarının ortakları mimar, inşaat mühendisi, makina mühendisi ve elektrik mühendislerinden oluşur" demektedir. Oysa bu madde, çok açık bir şekilde 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanunun, "Amaç, kapsam ve tanımlar bölümünün 1. Maddesinin (1) bendi" ile çelişmektedir. Zira 1. Maddenin (1) bendi, "Yapı Denetim Kuruluşu: Bakanlıktan aldığı izin belgesi ile münhasıran yapı denetimi görevini yapan, ortaklarının tamamı mimar ve mühendislerden oluşan tüzel kişiyi" ifade eder demektedir. Yani buradaki tanım tüm mühendis ve mimarları kapsamakta, yönetmelikte ise daha sınırlı bir tanım yapılmaktadır. Zaten bu durum, yönetmeliğin 5. Maddesinin (a) bendinde, tekrar 4708 sayılı yasaya uygun olarak düzeltilmektedir. 5. Madde (a) bendi, "Kuruluşun ödenmiş sermayesinin nama yazılı hisselerinin tamamının mimar ve mühendislere ait olduğunu ve yalnızca yapı denetimini faaliyet konusu olarak seçtiğini gösteren sicil gazetesi" demektedir. Çok açık bir şekilde görülmektedir ki yönetmeliğin 4. Maddesi, aynı yönetmeliğin bir alt maddesi ve yasanın kendisiyle çelişmektedir.
2. Yasanın 1. Maddesinin (1) bendi ile Yönetmeliğin 5. Maddesi, Yapı Denetim Kuruluşu ortaklarının tamamının mühendis ve mimar olmasını yeterli görmektedir. Yönetmeliğin 9. Maddesinin (e) bendi ise, Yapı Denetimi Kuruluşlarında görev alacak mühendis ve mimarlara yönelik mesleğinde fiilen en az 12 yıl çalışmış olma ve bunu belgelendirme koşulu getirmektedir. Yani, Denetim Kuruluşunun ortağı yeni mezun bir mühendis veya mimar olabilmekte ama kuruluştaki denetim görevi alacak mühendis ve mimarlarda meslekte 12 yıl şartı aranmaktadır. Bu da önemli bir çelişki yaratmaktadır.
3. Yönetmeliğin 5. Maddesi; "Yapı Denetim Kuruluşlarına İzin Belgesi Verilmesi" başlığını taşımakta ve izin belgesi verilecek kuruluşlarda aranacak şartlar, bir ticari şirketin kuruluşunda aranacak şartlar ile neredeyse örtüşmekte, hiçbir şekilde Odalara yer verilmemektedir. Ayrıca anılan maddenin (e) bendinde, kuruluştaki denetim sorumluluğunu üstlenecek mimar ve mühendislerin sayılarının neye göre belirlendiğine ilişkin bir kriter de bulunmamaktadır.
4. Yönetmeliğin 6. Maddesi; "Yapı Denetim Kuruluşlarının Çalışma Usul ve Esasları"nın belirlenmesiyle ilgili olup burada, "♦. belirtilen görevleri eksiksiz ve mesleki ahlak kurallarına uygun olarak yerine getirmekle yükümlüdür" denmektedir. Fakat bu kuralların neler olduğu, kimler tarafından belirlendiği veya belirleneceği hakkında herhangi bir netlik yoktur.

5. Yönetmeliğin 7.maddesi ile getirilen "Denetim Yetki Sınırlarının" hangi ölçütler çerçevesinde belirlendiği açık değildir. Ayrıca bu madde ile teknik öğretmen, tekniker veya teknisyenlere belli m²'ler çerçevesinde bugüne kadar verilmeyen, denetim yetkisi verilmektedir. Aynı madde içerisindeki bir başka çelişki ise; yapı denetçisi inşaat mühendisi ve yardımcı kontrol elemanları, sadece bir il sınırları içerisinde görev yapabilirken, diğer denetçi mimar ve mühendisleri ile yardımcıları için bu şartın aranmamasıdır. Yine, denetim kuruluşundan ayrılmak isteyen denetçi mimar ve mühendisler için getirilen, "kurulştan ayrılmak istediklerini noter kanalıyla bakanlığa ilettikten sonra 3 ay bir başka denetim kuruluşunda görev alamazlar" şartının gerekçesi ile bunun yardımcı kontrol elemanlarında aranmamasının nedeni belli değildir.
6. "Yapı Denetim Kuruluşlarında ve Laboratuvarlarda Görev Alacak Teknik Personelin Deneyim Ve Nitelikleri" ni belirleyen 9. Maddenin (b) bendi mimar ve mühendisler için; "İlgili meslek odalarına kayıtlı olduklarına dair belge" koşulunu getirmektedir. Halbuki 4708 sayılı yasanın 1. Maddesinin (l) bendi ise, "Denetçi mimar ve mühendis ilgili mühendis ve mimar meslek odalarına üyeliği devam eden ◆." şeklinde düzenlenmiştir. Üyeliğin devam etmesi tanımı, o üyenin mesleğini yapıyor olması demektir. Oda'ya kayıtlı olmak veya Oda kayıt belgesi almak ise daha farklı bir anlam taşımaktadır. Emekli olan ya da mesleğini yapmadığı halde odasına kayıtlı olan bir üye de, oda kayıt belgesi alabilmektedir. Burada da yönetmelik, yasa ile çelişmektedir.
7. Yönetmeliğin "Sicillerin Tutulması"na yönelik 16. Maddesi; "Yapı denetim kuruluşlarının denetçi mimar ve mühendislerinin sicil raporları; her yıl sonunda yapı ruhsatını veren ilgili idare tarafından, Örnek 13'e göre düzenlenerek onaylanır ve Yapı Denetim Komisyonu'na gönderilir◆." demekte ve devamla "◆ Yapı denetim kuruluşlarının sicil raporları; denetledikleri her yapı için◆ ilgili idare tarafından Örnek14'e göre düzenlenerek onaylanır ve Yapı Denetim Komisyonuna gönderilir◆" şeklinde devam etmektedir.

Gerek örnek 13 'e, gerekse örnek 14 'e göre düzenlenerek verilecek sicillerde yer alan kriterlerin, ilgili idarece verilebilmesi için titiz bir çalışma ve kontrol mekanizması gerekmektedir. Bunun nasıl olacağına dair de bir netlik yoktur. Sonuç olarak; 4708 sayılı yasayı, "Ben yaptım oldu" mantığı ile hazırlayarak yürürlüğe koyan anlayış, Yapı Denetim Yönetmeliğini de aynı mantık doğrultusunda, özensiz ve dağınık bir şekilde hazırlayarak yürürlüğe koymuştur.

Yapıların denetlenmesine hiçbir şekilde karşı olmamamıza rağmen, bu şekildeki anlayışlarla ve hedeflenen amaca uygun olmayacak bir biçimde hazırlanarak yürürlüğe konulan yasa ve yönetmeliklerle bu alanın düzenlenmesine de karşı olduğumuzu belirtmek isteriz. Şimdi, TMMOB ve Odalar ile üyelerimizin de yakından takip ettiği ve ana muhalefet partisi tarafından iptal ettirilmek üzere Anayasa Mahkemesi'ne başvuru, 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanunu 'nun akıbetini hep beraber göreceğiz.